

Psihosociālās rehabilitācijas pakalpojums ilgstošiem bezdarbniekiem

Aija Apele^{1,2}, Ruta Klīmkāne³

¹ *Grupu un individuālā psihoanalītiskā psihoterapeita privātprakse, Latvija*

² *Invalīdu un viņu draugu apvienība "Apeirons", Latvija*

³ *Rīgas dome, Labklājības departaments, Latvija*

Ievads. Latvijā, t. sk. Rīgā, turpina samazināties reģistrētais bezdarba līmenis, samazinās arī ilgstoši nestrādājošo bezdarbnieku īpatsvars un pilngadīgo nestrādājošo personu skaits, kuras saņem pašvaldības sociālo palīdzību Rīgas Sociālajā dienestā. Tai pašā laikā Rīgas Sociālajā dienestā joprojām saglabājas augsts klientu īpatsvars, kuri ilgstoši ilgāk par gadu nestrādā un nespēj reintegrēties darba tirgū. 2013. gada decembrī no visiem darbaspējīgajiem nestrādājošajiem Rīgas Sociālā dienesta klientiem 32% bija ilgstoši bezdarbnieki. Situācija norāda, ka līdz šim nodrošinātais valsts un pašvaldības atbalsts un sadarbība nav pietiekami fokusēta, lai risinātu ilgstošu bezdarbnieku psihosociālās problēmas. 2013. gadā Rīgas pašvaldībā tika īpaši modelēts un ieviests jauns sociālais pakalpojums – psihosociālās rehabilitācijas pakalpojums ilgstošiem bezdarbniekiem (turpmāk – pakalpojums).

Pakalpojuma mērķis. Klienta psihosociālās funkcionēšanas stiprināšana, mazinot ilgstoša bezdarba radītos psihiskos un sociālos traucējumus, attīstot pietiekamu personības spēku adekvātai psihosociālajai funkcionēšanai, t. sk. reintegrācijai darba tirgū. Pakalpojuma primārais uzdevums nav palīdzēt atrast darbu, bet intensīvi stiprināt un attīstīt personības psihosociālos resursus, mazinot ilgstoša bezdarba radīto personības nomāktību, apātiju un apjukumu, attīstīt vēlmi strādāt, motivāciju meklēt darbu un ietekmēt klienta gatavību iesaistīties darba tirgū.

Metodes / pakalpojuma komponentes. Mērķa sasniegšana tika nodrošināta ar regulāru psihosociālās rehabilitācijas pasākumu palīdzību divu mēnešu garumā (aktivitātes katru darba dienu – fokusētas individuālās psihoterapeita konsultācijas, karjeras konsultācijas grupā, darba terapija un atbalsta / izglītojošas grupas). Tika paredzēta arī iespēja turpināt individuālās psihoterapijas sesijas pēc pakalpojuma saņemšanas (līdz trīs mēnešus ilgi), pēc tam klientam atgriežoties sistēmiskā sadarbībā ar savu sociālo darbinieku un saņemot individuālu sociālā darba pakalpojumu un atbalsta grupas pakalpojumu bezdarba situācijā nonākušām personām. Pakalpojumā iesaistītie profesionāļi ir psihoterapeits, karjeras konsultants un sociālais darbinieks. Klienta / pakalpojuma saņēmēja raksturojums: persona bezdarba situācijā, kura ir Rīgas Sociālā dienesta klients un kura bez pastāvīga darba ir bijusi ne ilgāk kā četrus gadus. Bezdarbnieka psihosociālais stāvoklis pirms iekļaušanas programmā ir novājināts, tomēr klienta sociālā pieredze un personības brieduma pakāpe ir pietiekamas un ļauj izvirzīt hipotēzi par darbības atjaunošanas iespējamību.

Rezultāti. Pakalpojumu saņēma 25 cilvēki vecumā no 25 līdz 62 gadiem. Sākot klienta psihosociālo rehabilitāciju, tika veikta klienta psihosociālās disfunkcijas izvērtēšana. Psihiskās disfunkcijas faktori: nomāktība, trauksme, fobija, panika, nepārvarēta krīze, hroniska krīze un somatoformi traucējumi. Sociālās disfunkcijas faktori: neregulāri ienākumi vai iztiek no sociālās palīdzības, sociālo un saskarsmes prasmju trūkums, vājas latviešu valodas prasmes, sastopama arī kombinācija ar atkarības problēmām, pastāvīga mājokļa trūkumu, neatbilstošu vai nepietiekamu izglītību. Visiem programmas klientiem, kas spēja iekļauties rehabilitācijas sistēmā, ir pozitīva psihisko un sociālo faktoru dinamika, kas tika izvērtēta ar īpaši radīta instrumenta – 22 kritēriju kopuma – palīdzību. Visiem programmas klientiem ir iesākts, bet priekšlaicīgi pārtraukts pārmaiņu process (pakalpojuma laika ierobežojuma faktors) jeb priekšlaicīga rehabilitācijas terminācija, kas neļāva sasniegt optimālus rehabilitācijas rezultātus. Ieviestais pakalpojums pamato sistēmiskas psihosociālās rehabilitācijas pakalpojumu efektivitāti un pakalpojuma ilglaicīguma nozīmi ilgstošu bezdarbnieku rehabilitācijā.

Secinājumi. Pakalpojums ir ļāvis izdarīt reālas aplēses par psihosociālās rehabilitācijas programmu komponentēm (profesionālo pakalpojumu formām un metodēm), to izmaksām, kas valsts un pašvaldību atbildīgajām struktūrām būtu jānodrošina, lai ar ilgstošu bezdarbu cīnītos ne tikai formāli, bet arī, lai pakalpojumi, to kombinācijas un apmērs, atbilstu šīs sociālajai izslēgtībai pakļautās iedzīvotāju grupas reālajām vajadzībām.